چەمکی ئیسلامی سیاسیی.. زاهیر باهیر

دەستەواژەی ئیسلامی سیاسی و ئیسلامی توندڕەو ئەو دەستەواژەیە کە لە نێو نوسەرانی سیاسیی و کۆمەڵایەتی کورددا خۆی سەپاندووە و بووەتە دەستەواژەیەکی باو. ئەوەندەی من بزانم ئەم دەستەواژەیە بۆ یەکەم جار لە لایەن سەمیر ئەمین-ی ئابووریناسەوە بەکارهاتووە، دوای ئەوە لە لایەن چەپەکان و کۆمۆنیستەکانەوە.

بەڕای من بەکارهێنانی چەمکی ئیسلامی سیاسیی لە نوسین و ئەدەبیاتدا نەك هەر چەمکێکی هەڵەیە، بەڵکو چەواشەکارییەکی گەورەشە لای چەپەکان و ئیسلامییەکان هەتا ئەوانەش کە لە نەزانینیەوە بەکاریدەهێنن. بە باوەڕی من ڕاسترین چەمك لەبری ئەو چەمکە باوە بەکارهێنانی چەمکی ‘ ئیسلامی دەسەڵاتخوازە’. بۆ بەڵگەی قسەکەم ئەم پاساوانەم هەیە:

یەك: موسڵمانان دەشێت کێشە کۆمەڵایەتییەکان و دنیاییەکانیان وەکو کێشە و ڕووداوێکی سیاسی ببینن، بەڵام مەرجیش نییە کە دەسەڵاتخواز و تووندڕەو بن، بەواتایەکی دیکە ئەوان دەتوانن بەرخوردی کێشەکانیان وەکو کێشەیەکی سیاسی بکەن بێ ئەوەی خوازیاری دەسەڵاتی سیاسیش بن و دەوڵەتی بۆ بکەنە ئامانج. ئەوان دەتوانن سیاسی بن بەڵام لە دەرەوەی حیزبە سیاسسیەکانیش بن، واتە کێشەکان بکەنە کێشەیەکی سیاسی، نەك خۆیان بکەنە کەسانێکی سیاسیی.
دوو: هەبوونی توندڕەوی و کار و کاردانەوەی لە سەرجەمی بوارە کۆمەڵایەتییەکاندا دەبینرێت و هەر وەکو چۆن سیاسییەکی حیزبیی ئەو سروشەی تیادایە کە توندوتیژ بێت هەر بەو شێوەیەش دەکرێت هەموو باوك یا دایکێکی سەرەکخێزان، سەرەکخێڵ، سەرەکگوند، سەرەکشارێکیش . … تا دەگاتە هەموو سەرەکان و سەرۆکەکانی دیکەش وەکو ” ئیسلامی سیاسیی یا موسڵمانە سیاسییەکان”، تووندڕەوبن.
سێ: هۆکاری تووندڕەوێتی لەو بوارانەی سەرەوەدا و سیاسیبوونی ناو حیزبایەتیی، مەیلی دەسەڵاتدارێتییە، خوازیاری دەسەڵاتە، دەنا بۆ سەرەکخێزانێك دەیەوێت تووندڕەو بێت لە ئاستی ئەندامانی خێزانەکەیدا؟ بە هەمان شێوە مامۆستایەکی قوتابخانە لە ئاستی قوتابییەکانیدا، مەلایەکی حوجرە و قوتابخانەی دینیی لە ئاستی فەقێ و خوێندکارەکانیا، بەڕیوەبەری ئۆفیسێك، کۆمپانیایەك، کارگەیەك لە بەرامبەر کارمەندو کرێکارەکانیا …. بەم شێوەیە تا دەگاتە دوا پلە

که سەرێکی حکومەت و وڵاتە. ئەمانە هەموویان دەیانەوێت کۆنترۆڵی ئەوانەی که لەژێر ڕکێفیاندان بکەن، واتە دەسەڵاتی خۆیانیان بەسەردا بسەپێنن، کاتێکیش دەزانن که بۆیان کۆنترۆڵ ناکرێن و دەسەڵاتیان بەسەریاندا ناشکێت پەنا بۆ تووندوتیژی و داپڵۆسین دەبەن. کەواتە دەتوانین بڵێین کە مەیلی دەسەڵاتخوازییە تووندوتیژی ئەنجامدەهێنێت.

دیارە لێرەدا دووجار ئامرازەکانی تووندوتیژی و داپڵۆسین بەکاردێت: لە سەرەتادا بۆ کۆنترۆڵ و بەدەستگەیشتنی دەسەڵاتە ئیدی هەر جۆرە دەسەڵاتێك بێت، لە کۆتاییشدا واتە کە دەسەڵات وەرگیرا، دیسانەوە تووندووتیژی بەکاردەهێنرێتەوە بۆ پاراستن و مانەوەی هەیبەت و کارایی دەسەڵات.

چوار: سیاسەت و کردنی سیاسەت تاکتیکە، بەڵام دەسەڵات ستراتیجە، ئامانجە. هەرچی حیزبی دونیان و ڕابەر و سەرکردە لە چەپەوە بۆ ڕاستیان، لە دینییەوە بۆ عەلمانی هەوڵی یەکەم و کۆتاییان بۆ دەسەڵات و دەستبەسەراگرتنی دەسەڵاتە، نەك شتێکی دیکە، وەکو ئەوەی کە خۆیان بانگەشەی بۆ دەکەن.

پێنج: ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ دروستبوونی ئسلام و بڵاوبوونەوەی ئەم دینە هەر لە سەرەتای موحەمەدی پەیامهێنەرەوە بۆ دەسەڵاتگرتنەدەست بووە وە تا ئێستاش کە هەموو گروپ و حیزبە ئیسلامییەکان کە شەڕی دەرەوە و ناوەوەی خۆیان دەکەن، هەر بۆ دەسەڵاتە. هەموو هێرشەکانی سەردەمی موحەمەد و خەلیفەکانی ڕاشیدین و ئەمەوی و عەباسیی، سەفەوی و عوسمانیی/ شیعە و سوونە هەر هەمووی لەبەر خاتری دەسەڵات بووە نەك دینداریکردن .

خودا، خودایەك کە ئەو هەموو دەسەڵات و ئیمکانییەتەی هەبووەو هەیە، بە گوتەی خۆیان، چ پێویستییەکی بەم ئیسلام و موسڵمانانە هەبووە و هەیە کە شەڕی بۆ بکەن و دەوڵەتی بۆ دروست بکەن گوایە بۆ بڵاوکردنەوەی دینی ئیسلام و زیادکردنی ئۆمەتی موحەمەد، بەڵام مێژووی ئیسلام هەر لە سەرەتاوە تا ئێستا ئەوە نیشان دەدات بۆ دەسەڵات و دەسەڵاتگرتنەدەست بووە.

شەش: حیزبەکان هەر هەموویان بۆ مەبەست ئەم چەمکە بەکاردەهێنن، نایانەوێت چەمکی ئیسلامی دەسەڵاتخواز بەکاربهێنن. هەر ئاواش بەکارهێنانی ئەو دەستەواژەیەی سەرەوە لە لایەن چەپ و کۆمۆنیستەکانیشەوە بە هۆشیارییەوە بەکاردەهێنرێت کە لێرەشدا غەدرێك یا زوڵمێکی گەورە لە ‘ ئیسلامی سیاسی’ یا موسڵمانانی سیاسی، وەکو خۆیان ناویان دەبەن، دەکەن وەکو ئەوەی کە ئەو

دەستەواژەیە تەنها هەر بەسەر ئەواندا بسەپێت، نەك خۆیان و لایەنەکانی دیکە. ئەوەی ئاشکرایە لە بەکارهێنانی ئەو دەستەواژەیەدا و لەو چوارچێوەیەدا، دەرکردنی خۆیان لە نێو هێزو دەستە داپڵۆسێنەر و تووندڕەوەکانی دیکەیە و ئارایشکردنی ڕووی خۆیانە بە دەمامکی ئازادیخواز و مافخواز و مافناس.
بەو هۆیەوە ئەگەر ئەم لایەنانە دەستەواژەی ئیسلامی یا موسڵمانانی دەسەڵاتخواز ، بەکار بهێنن ئەوە بێ هیچ گومانێك خۆیان پێش لایەنەکانی دیکە دەگرێتەوە، چونکە ئەوانن کە باس لە دەسەڵاتی دیموکراسیی، نیشتمانیی، مەدەنیی، پرۆلیتاریی، کارگەریی،گەلیی، کۆمۆنیستیی، دەکەن هەر وەکو چۆن ئیسلامە دەسەڵاتخوازەکانیش خوازیاری دەسەڵاتی خەلافەتن، چونکە ئاشکرایە خاڵی ناوکۆیی هەردوولایان، باوەڕی پتەویانە بە ئایدیۆلۆجییەت و مەیلیانە بۆ دەسەڵاتخوازی و سەرکوتکردن، کە هیچ لایەکیان لەوی دیکەیان ئەو مەسەلەیە کەمتر وەرناگرن .

زاهیر باهیر

24/01/2025

شاخەوانی بە مەرجی مردن!.. سەدیق سەعید ڕواندزی

چەند ساڵێکە لە هەرێمی کوردستاندا، دیاردەیەك لە ژێر ناوی بە ناو وەرزشی شاخەوانی سەریهەڵداوە، کە لە ڕاستیدا شوێنکەوتن و لاساییکردنەوە و جۆرێك لە مۆدی کۆمەڵایەتییە، نەك شاخەوانی بە مانا تەکنیکی و هونەری و وەرزشییەکەی. وەرزش وەك هەر بوارێکی دیکەی ژیان، تایبەتمەندییانەی خۆی هەیە و وەك چۆن ناشێ هەموو کەسێك شاعیر، ڕەخنەگر، وەرزشوان، داهێنەر بێت، بەو شێوەیەش ناشێ هەرکەسێك پیادەڕەوییەکی بۆ شاخێك و بەردەلانێك کرد، ناو لە خۆی بنێت شاخەوان، بە بێ ئەوەی هیچ لەو بوارە شارەزا بێت. لە دنیادا، سەدان هەزار وەرزشوان هەن، بەڵام چەندیان بوونە ڕۆناڵدۆ، زیدان، محەمەد عەلی کڵای؟ ئایا ئەگەر هەر کەسێك ئەو وەرزشانەی کرد، مانای

وای ئیدی وك ئوان شوناسی ورزشی هبگرت؟ بی شاخوانی، ورزشکی هستیار، وردو مترسیدار و ئوی لای ئم هی، فی ب سر دنیای شاخوانییو نیی. شاخوانی، تنها چوون شاخ و نو ژینگی شاخاوی نیی، بکو چژ ورگرتن ل جوانی سرووشت، ژینگ، امـان و میدیتایسـنی، ئـاوزانبوونکی وحییـانی و جرک ل یگای دروونییانی و هزرییانی. شاخوانکان، ب ئو ئو ورزش ناکن ک گیشتن هر برد و هرد و لوتکیك، سلقییك بگرن، ئوان ب خکی و ب سسیال میدیا، شاخوانی ناکن، ب حز و درووندروسـتی و تندرووسـتی و چـژ دیکن. هوشیـاریکی گوری ورزشی و شساخوانییان هی و ب ئاسانی هنادبردرن. شاخوانی استقین و پیشمند، بدست تپلکیکو گیر ناخوات، ل برد و زنار وتیو شاخکاندا عاس نابن، لافاو نایانبات وك ئو ب ناو شاخوانانی قرداغ، چونک شاخوانان دب بزانن ل کاتی بارانی ب خوو لزم، شیو و چمکان و دکان، پ دبن ل ئاو و لافاو دروست دبت و نابت بچن ئو شونان. شاخوانان، ب ئاسانی برلوغم ناکون، چونک تکتیك و هونری پیادوی و شاخوانی دزانن. لو ژانی ابردوودا، ل چیای زسك ب داخو شاخوانـك هـدرا. ئم چیـای، براورد ب هر شـاخکی دیکی کوردستان، شاخکی زر ئاسایی و سرووشتکی ئوتی ستی شاخاوی نیی، ئاسیی هکوتوو، دتوانیت ب هر شونك مبستت بت، بچیـت، بـام چـونک شاخوانـانی ئم، تنهـا ورزشک دکن و هوشیاری و تکنیکی شاخوانی نازانن، ئیدی ب ئاسانی ل شاخ هددرن. ب پی زانستی پزیشکی، ئو کسانی نخشی سیستی گورچیل، قبوونی ماسوولکانی د، نخشی د، شکر، برز پستانی خونییان هی، نابی ماندووبن، دتوانن ورزشکی ئاسایی ژان بکن، ک چـی ل هرمـی کوردستـاندا، هزاران کس ک ئو نخشیی جراوجرانیان هی دچن شاخ و گوایا ورزشی شاخوانی دکن، لوش ب نری د، وستانی گورچیل، دابزینی شکری خون دمرن. ئمان هموو نیشانی نشارزایی، تنگیشتن و نبـوونی هوشیـاریی لـ بـاری ورزشـی شـاخوانـییو. نـاکریچ هرکسیچك ک پشتکی ل پشت بوو، دوو داری گرت دست، برو چیایك سرکوت ناو لخی بنیچ شاخوان. ئومدوارم کمگی ئم، لبری ئوی مدخوازو شونکوتت بت، ئوا پر بکولتووری خوندنو بدات، کتب بکات هاودمکی همیشیی خی، ب ئوی کمگکمـان هوشیـار بتو، ب کتـب هوشیـار دبینو و پشدکوین، بـام ب شاخوانی و بند جونی نو سسیال میدیا نا. سردمانك، ماراد نا ل لووتکی ورزشی جیهان بوو، کچی

دواتر تلیاك خەرێکی لە دەرچوو ئەوسەری دیار نەبێت، بەڵام ئایا تا ئێستا سوکرات، بۆدلێر، گۆران، شێخ ڕەزاو لەیلی قاسم و عەبدولخالق مەعرو هەر زیندوو نین؟! ئەمە بەو مانایە نییە ئەمە دژی وەرزش و شاخەوانی بین نەخێر، بەڵکو مەبەستمان ئەوەیە ناکرێ مرۆڤ لەگەڵ عامی بچیچتە شامە، چونکە ئەوکات فێری هیچ نابێت !

سەدیق سەعید ڕواندزی

ئایا دافۆس نایەکسانی کەم دەکاتەوە؟.. 1.. عەلی مەحمود

بەشی یەکەم

کۆڕبەندی ئەمساڵی دافۆس وەك ساڵانی 55 رابردوو لە چیاکانی ئەڵپ لە شارۆچکەی دافوس لە 20 بۆ 24ی ئەم مانگە لە ژێر دروشمی (هاوکاری لە پێناو سەردەمی زیرەك) , هاوکات لەگەڵ پرۆسەی سوێند خواردنی ترامپ برێوە چوو, ملیاردێرە بەشداربووەکانی دافۆس شاگەشکە ببوون بە هاتنەوەی ترامپ.
ئەمساڵ کۆڕبەندەکە بە بەشداری زیاتر لە 3000 کەسایەتی لە ناویاندا 60 سەرۆك و سەرۆك وەزیران, زیاتر لە 1600 سەرکردەی بازرگانی ، لەناویاندا زیاتر لە 900 بەڕێوەبەری جێبەجێکار و سەرۆکی دەستەی بەڕێوەبەرایەتی لە ئەندامان و هاوبەشەکانیکۆڕبەندی دافۆس، زیاتر لە 120 داهێنەر و پێشەنگی تەکنەلۆژیای جیهانی، و زیاتر لە 170 سەرکردەی کۆمەڵگەی مەدەنی لە 130 وڵاتەوە بەشدار بوون.
دافۆس کۆبونەوەی ملیاردێر و سەرمایەدارە گەورەکانی جیهانە, کۆبونەوەی پاراستنی سەرمایەدارانی لیستی فۆربیسە, ئەوانەی سیاسەت و ئابووری و دارایی جیهان ئەمڕۆ بەڕێوە دەبەن.
سەرمایەداری جیهانی لە رێگای چەندین تۆڕەوە خۆیان رێك خستووە, یەکێکیان کۆڕبەندی دافۆسە.
زیرەکی دەستکرد و کاریگەرییەکانی لەسەر داهاتووی ئابووری جیهان, کاریگەری لەسەر کۆی بەرهەمی نەتەوەیی جیهان, لەسەر کار و ژیان,

گۆڕانکارییەکان سوریا و لوبنان, جەنگی ئۆکرانیاو روسیا، جەنگی ئیسرائیل-غەزە و پرۆسەی ئاشتی ، هێرشی سەربازی ئەمریکا و بەریتانیا بۆ سەر حوسییەکانی یەمەن, گرتنی دەروازی باب المندەب لە دەریای سور, تەنگەژەی دەریای باشووری چین و تایوان, شەڕی تەکنەلۆژیای چیپ لە نێوان ئەمەریکاو چین لە گرنگترین بابەتە سیاسییە گەرم و گوڕەکانی کۆڕبەندەکە بوون, لە 300 کۆبەنەوە 200یان راستەوخۆ گواسترانەوە باسیان لێوە کرا.
لە کاتێکدا ئەمەریکا بۆ خۆی گەورەترین قەتەگاکانی لە ماوەی 55 ساڵی رابردوو بەسەر جیهاندا سەپاندووە, هەڵگیرسێنەری زیاتر لە 80%ی جەنگە ماڵویرانکارییەکانی جیهان بووە, کەچی کۆڕبەندی دافۆس نیو سەدەیە لە ئاستیاندا لاڵ بووەو فزە ناکات, هیچکات جەنگەکانی ناکاتە بابەتی کۆڕبەندەکانی.
زیرەکی دەستکرد دەبێتە مامانی لە دایك بوونی شۆڕشی پێنجەمی پیشەسازی؟؟و زیرەکی دەستکرد ڕۆڵی کارەبا و ئەنتەرنێتی رابردوو دەبینێت ؟؟.

” لێرە بەشێك لە بابەتی میحوەرەکانی کۆڕبەندەکە بریتی بوو لە سەرمایەگوزاری لە مرۆڤ, پاراستنی زەوی, دروستکردنەوەی متمانە, بازاڕی ئازاد…”, بەڵام خۆیان دژی هەموو ئەو پرنسیبانەن, پێشبینی دەکرێت 41% ی کۆمپانیاکان لە جیهان ئەمساڵ بەشێك لە هێزی کاریان بنێرنەوە بۆ ماڵەوە.
پارساڵ سەرۆکی تێسلا سەرمایەکەی بە 440 ملیار دۆلار بەرز بووە, کەچی داوای لە کرێکارانی تێسلا کرد لە پاڵ ماکینەکانی کارکردنەکەیان شەو بخەون

گەڕان بە دوای مرۆڤایەتیدا
گەڕان بە دوای مرۆڤایەتی بوون لە سستەمی سەرمایەداریدا محاڵە, لە لێرە لەم دافوسە 55 ساڵە ئۆلیگارشیەکانی جیهان بە شێوازی خۆیان چیاکانی ئەڵپ بە دوای مرۆڤایەتی بووندا تەی دەکەن, وەلێ نەگەیشتن پێی نە دەزیشانەوە, وەك جیهانی دیلمەن و بەهەشتی عەدەن, چیرۆکی ئەفسوناوی بۆ دەهێننەوە بەڵام هەر ناشی دەزنەوە.
کۆنگرە دوای کۆنگرە هەر خودی ئەمانە نا یەکسانی زیاتر دەکەن ژینگە پیستر دەکەن و شەڕ بەرفراوانترو گەورەتر دەکەن و چەکەکانیان وێرانکەرتر دەبێت, سستەمیش مەترسیدارتر, دەزگاکانی دەوڵەت دەوڵەتی قوڵ و قولتر دەبێت, دەپرسین ئایا دافۆس ئەم شارۆچکە 10732 کەسییە بەهەشتییە نوسخەیەکی باشتری سەرمایەداری پێیە بە مرۆڤایەتی؟, ئەم گەڕانەی سەرمایەداری بە دوای

مرۆڤایەتیدا لە دافۆس شانەگەرییەکەو لە ناچارییەوەیە, چونکە ئۆلیگارشییەکان هەست بەوە دەکەن بەهۆی خولقاندنی نایەکسانییەکیانەوە ئابلوقە دراون لە جیهان, ئەمڕۆ راپرسییەکانی دەزگاکانی راگەیاندنی خۆیان دەریدەخەن نایەکسانی و پیسکردنی ژینگە و جەنگە یەك لە دوای یەکەکانیان بەتە دەوەزمە, ناڕەزایەتییەکان لە دژیان رۆژو ساڵ لە دوای ساڵ رێکخراوترو رادیکاڵترو فراوانتر دەبن, ئەوانیش چارەسەریان تا ئێستا بە ئەم نەخۆشییە کوشندەیە نەدۆزیوەتەوە, تاکو ئەوان جیهان هەڵسووڕێنن ناشی دەزنەوە, چونکە ڤایرۆسی دەردەکانی جیهان هەر خۆیانن, نەخۆشییەکە لە گیرفانەکانی ئەواندایە نەك لە چارەسەرییەکانیان.

نایەکسانی زیاتر دەبێتەوە

دافوس شوێنی یەکتر بینینی ئەوانەی هۆکاری کێشەکانی نایەکسانی و پیسی ژینگەو شەڕن. لەم 55 ساڵەی تەمەنی کۆڕبەندی دافوسدا ژمارەی دانیشتوانی زەوی لە 3,7 ملیاردەوە بۆ زیاتر لە 8,09% ملیارد زیادی کرد. لەو ماوەیەدا ژمارەی ملیاردێرەکان سەدان جار زیادی کرد, بۆ یەکەمجار لە مێژوودا 16 ملیاردێری خاوەند زیاتر لە سەت ملیار دۆلار هەیە لە جیهان, چواریان سەرمایەکەیان لە سەروی 200 ملیارەوەیە, یەکیان 440 ملیار دۆلار سەرماکەیەکی ئەویش ئیلۆن ماسکە, پارساڵ بیزۆس پاڵەوانی ژمارە یەکی سەرمایەداران بوون, ئەمساڵ رۆڵی خۆی دا بە ماسك, غەزە تەخت بووو ئۆکرانیا خوێنی لە دەبارێت, بەفری گرینلاند توایەوەو ترامپ چاوی تێ بڕیووە, گەرمای هیندستان تینی سەند, خۆڵبارینی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست سییەکانی لەکار خست, کەچی ئەمان هەشتا حەکایەتەکانی رابردوو دوبارە دەکەنەوە, باسی ژینگەو ئاشتی و یەکسانی دەکەن, تەنانەت بەخششەکانی گیتس و بافێت و 200 لە هەرە دەوڵەمەندەکانی ئەمەریکا هیچی لە دەردو بەڵاکانی سەرمایەداری وەك زەکاتەکەی لە مەڕ خەمان چارەسەر نەکرد, بگرە قەیرانەکان توندتر بونەوە.
گیتس وێڕای بەخششەکانی لە دەیەی رابردو گەیشتە 45 ملیار دۆلار, کەچی 113 ملیار دۆلار قازانجی کردووە سەرمایەکەی بووە بە 166 ملیار دۆلار, رۆژانە داهاتی 1,3 ملیۆن دۆلارە. وارن بافتیش بەخششترین سەرمایەداری جیهانە تەنها لە 4 ساڵی رابردوو 55 ملیار دۆلار زیادی کردوە بووە بە 145 ملیار دۆلار, هەرچەندە لەو ماوەیەدا 27,54 ملیار دۆلار بەخششی کردووە.

ماوەیەتی..

ئەندازیاری زمان.. هەمەر نەریاوی

لە قۆناخێکی فرە ناسک و هەستیاری مێژوودا بۆ زمانی کوردی کە بە چاخی شۆڕشی زانیاریی و تەکنەلۆژیایش دەناسرێتەوە، ئەمەی کورد لە جیاتی ئەوەی زمانەکەمان لە چاو سەردەمێکی تاریک و نووتەکی دیرێکدا کە ناحەزان هەمە چەشنە کەسپ و لەمپەرێکیان دەخستە بەردەم و هەرگیز بە شێوەی ئازاد دەرفەتی پەلهاویشتن و گەشەسەندنیان پێ ڕەوا نەدەبینی و زمانی کوردی لە نێو حوجرە و ژوورەچکەیەکدا بوونی خۆی دەپاراست کە تا ئێستایش لە بەرەکەی دەخۆینەوە مخابن لەم ڕۆژگارە جەنجاڵەدا لە بن ناوی خەمخۆریی بەرانبەر زمان، تا دێت شێوە ئاخاوتنی ئەم گوند و ئەو گەورەدێ و فڵانە شارۆچکە و فیسارە دەقەر و هۆز و خێڵ، پتر بە نێو نووسینی کوردی پەل دەهاوێت و لە ڕاستیدا زمانە پاراوە کوردییەکە کەوتووەتە نێو گێژاوستانێکەوە کە تەنێ مرەی پەرەشی خۆی گەرەکە تا لەم فەرتەنە چەتوونە دەربازی بکات و نەهێڵێت چیدی خۆڵ بکرێتە چاوی نەوەی نوێ و زمانە نەخشینەکە لە بن ئەم باهۆزە نگریسەدا بشاردرێتەوە.

بێ سێ و دوو، یەک لە کوردینووسە پێشەنگ و چەلەنگەکانی ئەم بەستێنەیش کەس نییە جگە لە نووسەری جواننووس “حەمەسەعید حەسەن” (1950)کە بە پتر لە 50 ساڵ دەچێت هەموو هەوڵ و خەباتەکەی خستووەتە پێناو نووسین بە زمانێکی گەوهەرینی کوردی کە هەر جارە و گۆشەیەک لە توانا باڵاکانی زمانەکەی بۆ خوێنەر ئاشکرا دەکات و پێی دەڵێ،گەر شارەزای کەل و قوژبنەکانی زمانەکەت بیت یان بە واتایەکی ڕاستتر،گەر وشەی کوردی بەدەست خاوەنە ڕاستینەکەیەوە بێت و بێتە نووسین،ئەوەت لە لا دەردەکەوێت زمانەکەت خاوەن چ سامانێکی گرانبایی و بەپێزە و تەنێ گەرەک بکەوێتە دەست ئەهلەکەی (شارەزا ڕاستینەکەی خۆی).

وەک چلۆن ئەندازیارێک بە دانانی هەر خشتێک لە بینایەکدا پلان و بەرنامەیەکی وردی هەیە و ڕەچاوی هەموو وردەکارییەکی پێویست دەکات،ئەمەی کوردیش لە زمانەکەماندا خاوەنی نووسەرێکین بە ناوی”حەمەسەعید حەسەن”کە بە هەمان شێوە دەجووڵێتەوە و بەوپەڕی وشیاریی و وریاییەوە هەنگاو دەنێت و حسێب بۆ تاقە وشەیەکیش

دەکات و بە یەک لەو دەگمەن نووسەرانەی کورد دادەنرێت زمانی خەتت سەد هێندە لە لا شیرینتر و جوانتر دەکات. ئەوەندە وشیارانە دەست بۆ دانانی وشە دەبات کە تەی خوێنەریش دواتر کە دەست بە پێنووس دەبەیت،فێر دەبیت کامە وشە،چلۆن دەکار بگریت و لە کوێی دابنێیت.

لە سەردەمێکدا شێوە و ئاژاوە و زەبر و زەنگ و توندڕەیی لە بەردەم ماڵان،بار و بنەی خستووە و بە نێو دڵانیشدا ڕۆچووە، خوێندنەوەی گەلەک بەرهەمی شاعیر،نووسەر و ڕەخنەگری زمانپاراو"حەمەسەعید حەسەن"مرۆ دەباتەوە تا بەردەم ماڵە هەورەکەی دە و نەرمونیانی بە ناخ دەگوزێتەوە. بەداخەوە لە چاخ و خولی ڕۆشنگەریی و سەردەمی مەدەنییەتە و شۆڕشی تەکنەلۆژیادا مرۆ لە جیاتی ئەوەی پەنا بە زمانی گوڵ ببات،فێری زمانی دەک دەبێت و تا دێت توند و تیژی لە هەموو ڕووهەندێکەوە پتر چوارتەنیشتمان دەتەنێت.

دوورکەوتنەوە و دابڕان لە زمانی دیالۆگ یان بە واتایەکی دی،وەستان و کپبوونی زمانی ئەقڵ و ئاوەز و تەفکرین،مرۆی ئەم سەردەمە جەنجاڵەی بە دەردەک بردووە،سەد مخابن تا دێت زمانی هەڕەشە و گوڕەشە و زبر، فرەتر برەو دەستێنێت.

تایبەتمەندییەکی باڵکێشی بەرهەمەکانی ئەم نووسەرە لەمەدا خۆ دەردەخات کە هەورت دەکاتەوە و دنەت دەدات ئاوەزمەندانەتر ڕوو لە کایەکانی ژیان بکەیت.

“حەمەسەعید حەسەن” کە لە نێوەڕاستی شەستەکانەوە لە نێو کایە یان مەیدانی ڕووناکبیریی کوردیدا ئامادەیە،بەدرێژایی ئەم هەموو ساڵانە بەردەوام بە بیر و ئەندێشەی،خەی تازە دەکاتەوە و بەری پێنووس و هزر و ئەندێشەکەیشی دەگوزێتەوە بە خوێنەری کوردزمان.

ڕاستیت گەرەکە بەرهەمی حەمەسەعید حەسەن،سەرباری ئەم تایبەتمەندییە سەرنجڕاکێشە،وەک ئیشارەتی پێدرا زمانی کوردییشت سەد هێندە لە لا خۆشەویستتر دەکات و یەک لەو دەگمەن نووسەرانەی دوێنێ و ئەمڕۆی ڕووبەری ڕۆشنبیریی کوردییە کە لە ڕێی زمانەکی سادە و ساکار و پڕ واتاوە،قورسایی و سەنگی زمانی کوردی دە هێندە دەکات.

بە سەدان بەناو زانستوەری کوردی کوردینەزانم پێ شک دێت کە هەڵگری باڵاترین بڕوانامەی زانستیین کەچی درێخ لە ڕووپەلەکی پوخت و پاراوی کوردی لە نووسین و بەرهەمیاندا.

خوێندنەوەی بەرهەم یان بەرهەمەکانی حەمەسەعید حەسەن جگە لەو بابەت و پرسانەی وەبەر تۆژینەوەیان دەخات و گەلەک قازانجیشت پێ دەگەیەنێت،بە تەنێ بەسە بۆ ئەوەی فێرە کوردییەکی پاکژ و بێ گرێ و گۆڵش ببیت.

ئەوەی بەرهەمی حەمەسەعید حەسەن بخوێنێتەوە،سەد هێندە شەیدا و

کوشتنەی زمانەکەی خۆی دەبێت؛ ئاخر پێش ئەوەی نووسەرێکی لێزان و وردبین و قووڵ بێت،خوێنەرێکی تا سەرئێسقان ئاشقی فێربوون و خوێندنەوەیە و لە کوێ و لە لای کامە نووسەر و کتێب،وشەی جوانی دەست بکەوێت،لە خەیاڵدان و یادگەیدا گلێریان دەکاتەوە و دواتر لە ڕێی زمانێکی پوخت و پاکژ و سادە و ساکار و قووڵەوە،دەیانگوازێتەوە بۆ خوێنەری کتێبەکانی.
بە واتایەکی دی،حەمەسەعید حەسەن چونکە خوێنەرێکی وردبینە و لە هەر زمانێکدا بەرهەمێکی پێچێژ و زەنگینی دەست بکەوێت،دواتر کرۆک و ناوەڕۆکی ئەو بەرهەمە دەخاتە نێو خەیاڵدانی کوردانەی خۆیەوە و بە زمانێکی ناسک و پاراو دایدەڕێژێتەوە و دەیگوازێتەوە بۆ خوێنەری خۆی. بۆیە خوێنەری بەرهەمی ئەم نووسەرە هەمیشە بە تاسە و حەزەوە تا دوادێڕ دەست بە خوێندنەوەی بەرهەمەکانی دەکات. وەک خودی خۆم،بە جاران لە ڕێی خوێندنەوەی بەرهەمی ئەم نووسەرەوە ئاشنا بە دەیان نووسەر و کتێبی زەنگینی دی بوومە و دواتر چێژم لە خوێندنەوەی ئەو بەرهەمانە بینیوە.
حەمەسەعید حەسەن لە لای من بە نووسەرێکی خودان سەلیقە،وردبین و دوورئەندێشیش دادەنرێت بۆیە هەردەم بە بەرهەمی نوێی چەمەڕێا دەمێنمەوە.
هەرگیز لە لام گرینگ نەبووە حەمەسەعید حەسەن لە کام سەنگەرەوە دەردەکەوێت و پشتی کامە لایەن دەگرێت؛ ئەوەی لە لای من جێی بایەخە و بە هیچیشی ناگۆڕمەوە،زمانی نووسینی ئەم نووسەرەیە کە وشەی کوردیت لە لا دەبێتە گەوهەر و گەرەک هەزار زەحمەت وەبەر خۆت بدەیت و بخوێنیتەوە تا دەرک بە زمانە باڵاکەی بکەیت. ئەرچی قەت ڕێژەک لە ڕێژان لە هەست و نەستە پاکژە کوردییەکەیشی دەدەنگ نەبوومە.
حەمەسەعید حەسەن ئەوەندە پەرۆشی زمانی نووسینە کە ئەگەر بابەتەکی ڕەخنەیی لەسەر نووسەر،شاعیر و وەرگێڕێک دەنووسێت،سەرباری ڕێچوون و ڕانانی خودی بەرهەمی نووسەر،شاعیر و وەرگێڕێک، ئاوڕێکی هەرەقەتیش لە زمانی ئەو بەرهەمە دەداتەوە و دەوری هێڵچنەکی وردبین دەبینێت و پەداچوونەوەی ورد بە زمانی نووسینی بەرهەمەکەدا دەکات. بۆیە لە سەنگەوە ئەم ڕووناکبیرە کوردە، یەک لەو دەگمەن ڕەخنەگرانەی نهای ڕووبەری چاندیی کورد دەتە ئەژمار کە جگە لە ناوەڕۆکی بەرهەم و کتێبەک،زمانە کوردییەکەیشی لە لا زۆر گرینگە و ئەوەندە توخنی کتێبێک ناکەوێت یان بە واتایەکی ڕاستتر،بە لای کتێبێکدا ناچێت کە خاوەنەکەی زمانە کوردییەکەی کەڵەوار و نزم بێت. بۆیە لەم سەنگەوە،ئەم نووسەر و ڕەخنەگرە پشکی شێری بەر دەکەوێت و بە پێشەوە دادەنرێت.
کەم کتێبی “حەمەسەعید حەسەن”م پێ شک دێت کە کەوتبێتە بازاڕی

کتێبەوە و نەمخو□ن□دبێتەوە. ئەم ڕوونـاکبیرە کـوردە ئەوەنـدە بە زمانێکی پاراو و ساکار لێ پڕ زەنگینەوە دەنووسێت کە مرۆ هەر کە دەست بە خوێندنەوەی بەرهەمێکی دەکات، ئەستەمە دەستبەرداری ب□ب□ت.
لە شەستەکانی هەتاوی(هەشتاکانی زایینی) یەوە خوێنەری پەڕتووک و کتێبی کوردیم و سەدان کتێبم پێ شک دێت کە هەر لە ناونیشان، پێڕست و ناوەڕۆکی کتێبەکەوە، لە خوێندنەوەیان بێتاقەت و وەڕەز و پاشگەز بوومە بەڵام ئەستەمە بەرهەمێکی ئەم نووسەرە بەدەستەوە بگریت و وەلاوەی بنێیت.
نهێنی ئەم گرینگە دەگەڕێتەوە بۆ ڕێزنانی ئەم نووسەرە لە زمانەکەی خۆی یان بە واتایەکی دی، حەمەسەعید حەسەن بە زمانێکی باڵا و بێ گرێ و گۆڵ دەنووسێت. ڕەچاوی وردترین پرسی زمانەوانی(هەر لە ئەلفبێوە تا ڕێزمان و خاڵبەندی) دەکات و خوێنەر کە مل لە خوێندنەوەی بەرهەمێکی دەنێت، هەر جارە و شارایەک دەخاتە سەر هەگبەی ڕۆشنبیریی خۆی و دواتر دەتوانێت ئەو سامانە دەوڵەمەندە بخاتە خزمەت زمانی نووسینی خۆیەوە.
تێبینی: ئەم نووسینەی خرایە بەر دیدەی تۆی خوێنەر، دەرەنجامی خوێندنەوەی نزیک بە 30 پەڕتووک و هەروەها بە دەیان نووسینی ئەم شاعیر، نووسەر و ڕەخنەگرە ناودیارەی کوردە کە لە گۆڤار و بڵاڤۆک و ماڵپەڕەکاندا چاپ و بڵاو بوونەتەوە. هەر لە پەڕتووکە کۆنەکانییەوە هەر وەک"یەکێتی نووسەرانی کورد چی بەسەر هات؟"، "شیعر و تەور"و "نووسین بەبێ وشە"وە تا "لەسەر باڵی هەورەوە"و"ئەو وشانەی دونیایان هەژاند"کە نوێتر و تازەترن.

پلانی ئیسرائیل لە سوریا.. عوسمانی حاجی مارف

سیاسەتی داگیرکاری، وێرانکاری، کوشتاری دەیان هەزار دانیشتوانی غەززە و لوبنان، ئاوارەبونی ملیۆنی، کارەسات و تراژیدیا، کە ئیسرائیل وەک پاڵەوانی مەیدانی جەنگ و ململانێ لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا و لە سەدەی بیست و یەکەمدا، لە پیادەکردنی کاری ئەوپەڕی دژی مرۆڤایەتی و دڕندانەدا دەرکەوت. لە هەمانکاتدا سیناریۆی سەرکەوتنێکی ئابڕوبەرانە و بێشەرمانەیان لە مێژووی

بەشەریەتدا بۆ خۆیان تۆمارکرد.! هاوکاتیش نیشانەکانی ڕیسوابون و ئابڕوبەرانەی بێوێنەی ڕوخساری دیموکراتیزمی ڕۆژئاوا و ئەمریکایەکی لێدەرهات کە دەیان ساڵە لەژێر پەردەی ڕەشی دیموکراتیزمەکەیاندا دژایەتی یەکسانیخوازی و بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی دەکەن.

لە ئاکامی ئەو گورزانەی بەسەر پێگەی کۆماری ئیسلامی ئێران لە ناوچەکەدا شکایەوە، ئەسەد کۆتایی هات و سوریا و ناوچەکە پێیان نایە دۆخێکی سیاسی تازەو جیاوازەوە، هاوکێشەی سیاسی ناوچەکە گۆڕدرا، دەرگای فرسەتی دەخالەتی زیاتر بۆ تورکیا کرایەوە، ململانێیەک لە مەیدانی شانۆی سیاسی ناوچەکەدایە، کە یاریەکە، بۆ داسەپاندنی پێگەو نفوزی سیاسی کەوتۆتە نێوان تورکیاو ئیسرائیلەوە، بەڵام ئەوەی شەڕ دەکەن یا ڕێکدەکەون، پرسیارێکە ئایندەیەکی ناڕۆشن نیشان ئەدات.

هاوکاتی ئەو دۆخە لە ناوچەکەدا، ئیسرائیل لە هەوڵی بەداوداچونە بۆ پیادەکردنی چەند پلانێکی پەیوەست بە پرسی سوریاوە، بەتایبەت لە ڕوبەڕوبونەوەی کاریگەریەکانی تورکیا لە ناوچەکەدا، کە هاوکاتی هێرشەکانە بۆ ڕووخانی ئەسەد و دوای ڕووخانی ئەسەد، لەڕێگەی کوتلە چەکدارەکانی سوریاوە کە لە پێشەنگیاندا، هەیئەی تەحریری شام دەوری بینی. ئاشکرایە کە تورکیا کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەریان هەبووە، بۆتە دەستکەوتێکی گەورە بۆ تورکیا و ئیستاش لە پێگەیەکی باڵاترەوە بەردەوامی بە یاریە سیاسیەکانی ئەدات.

هەڵبەتە چوارچێوەی پلانەکانی ئیسرائیل، بریتین لە دامەزراندنی ناوچەکانی هێژمۆنیکردن و کۆنتڕۆڵکردن، بەدابینکردنی ئەوەی دۆخە کە لە ژێرکۆنترۆڵی دەسەڵاتی ئیسرائیلدا بێت، ئامادەکاری بۆ ئەگەری ڕوبەڕوبونەوە لەبەرامبەر ئەنقەرەدا دەکات، هەروەها لە هەوڵی پلانێکی نهێنیشە بە ئامانجی چەسپاندنی دابەشکردنی سوریا بەسەر چەند ناوچەیەکدا، یان جەختکردن و چەسپاندنی ئەو واقعیەتەی ئێستای سوریا کە بۆخۆی بە دابەشکراوی ماوەتەوە.

هەروەها سوپای ئیسرائیل، ئامادەیی خۆی دەپارێزێت بۆ دڵنیابون لەوەی هاوپەیمانەکانی ڕژێمی ئێستا لە سوریا نەتوانن موشەک بەرەو بەرزایەکانی جۆلان بتەقێنن، بەنیازن ئەو ناوچەیە دابمەزرێنن کە ناوی دەنێت “ناوچەی کۆنترۆڵ” لە ناوخۆی سوریا کە نزیکەی ٦٠ کیلۆمەتر درێژ دەبێتەوە، بۆ چاودێریکردن و ڕێگریکردن لە پەرەسەندنی ئەگەری هەر هەڕەشەیەک، ئەمەش لە ئاکامی نەبوونی متمانەیە بە ئیدارەی ئێستای سوریا.

حکومەتی ئیسرائیل، بە ئیدعای ئەوەی کە تورکیا تەماحی فراوانبونی هەیە بۆ گەڕاندنەوەی نفوزی زیاتری خۆی لە ناوچەکەدا، لەهەمان

کاتدا مەترسی پشتیوانیکردنی ئەو کوتلە سوریانەی کە هاوپەیمانی لەگەڵدا دەکەن، ئیسرائیل پێیوایە دەبێت پلانی خۆی بۆ ئەگەری ڕوبەڕوبونەوە لەگەڵ تورکیا و هاوپەیمانەکانی ئامادە بکات، چونکە تەماحەکانی دەخالەتی تورکیا لە ناوچەکەدا و ڕەقابەتی بەرامبەر ئێران بۆ زیاتر فراوانکردنی نفوزی، دەتوانێت ببێتە هۆی پەرەسەندنی گرژیەکان لەگەڵ ئیسرائیلدا.
ئەم پلانە سەرچاوەکەی ڕاپۆرتەکە کە لەلایەن “لیژنەی پشکنینی بودجەی ئاسایش و بنیاتنانی هێز”ەوە پێشکەش کراوە، کە لە ئیسرائیل بە “لیژنەی ناگل” ناسراوە، دوای ئەوەی سەرۆکی ئەو لیژنەیە یاکۆڤ ناگل، لە ڕاپۆرتەکدا پێشکەشی بنیامین ناتانیاهۆی کردوە، سەبارەت بە بودجەی بەرگری و ستراتیژی ئەمنی، بەپێی “ڕۆژنامەی ئۆرشەلیم پۆست”.
لەلایەکی ترەوە پێشنیاری ئەوە هەیە کە لە ماوەی پێنج ساڵی داهاتوودا ساڵانە تا ٤.١ ملیار دۆلار بۆ بودجەی بەرگری زیادبکرێت، بۆ ئەوەی دڵنیابن لەوەی هێزەکانی بەرگری ئیسرائیل توانای پێویستیان بە ڕوبەڕوبونەوەی ئەو تەحەددیایانە دابین دەبێت لە بەرامبەر تورکیا و هەڕەشەکانی دیکەی ناوچەکە کە بەرەوڕوی دەبنەوە.
بۆ خۆئامادەکردن و ئەگەری ڕوبەڕوبونەوە لە بەرامبەر تورکیا، ئەم ڕێوشوێنانە پێشنیارکراون، لە بەدەست هێنانی زیاتری چەکی پێشکەوتو لە فڕۆکەی جەنگی ئێف 15، پڕکردنەوەی سووتەمەنی فڕۆکە و فڕۆکەی بێفڕۆکەوان و مانگی دەستکرد بۆ بەرزکردنەوەی تواناکانی هێرشی دوور، بەهێزکردنی تواناکانی بەرگری ئاسمانی و سیستەمی بەرگری لەیزەری تازە و کارا…هتد.هەروەها، پاراستنی زیاتری ئاسایشی سنوورەکان، کە پێشنیاری دروستکردنی بەربەستەکی ئەمنی بەهێزکراوی کراوە بەدرێژایی دۆڵی ئوردن، کە نوێنەرایەتی گۆڕانکاریەکی گەورە دەکات لە ستراتیژی بەرگری ئیسرائیلدا.
لەلایەکی تریشەوە وەها دەوترێت، کە وەزیرانێکی ئیسرائیل لە کۆبونەوەیەکدا بە تاوتوێکردنی پلانە نهێنیەکان بۆ زیاتر دابەشکردنی سوریایە بەسەر ناوچە جیاکاندا، وەزیری بەرگری سەرپەرشتی کۆبونەوەیەکی بچووکی وەزاری کردووە ، کە تیایدا تیشک خراوەتە سەر دەستێوەردانی تورکیا لە سوریا، هەروەها نیگەرانیان سەبارەت بە مەبەستەکان و نەخشەی داهاتوی ئەحمەد شەرع لەسوریا و لە بەرامبەر ئیسرائیلدا.
لە میانی کۆبوونەوەکەدا کە پێش گفتوگۆیەکی چاوەڕوانکراو لەگەڵ ناتانیاهۆ بەڕێوەچوو، دەوترێت وەزیرەکان پلانێکی ئیسرائیلیشیان تاوتوێ کردوە کە بۆ یەکەمجار لە مانگی کانوونی دووەمی ڕابردوو

لەلایەن "میدل ئیست ئای"ەوە ئاشکراکراوە.
بەپێی ئەو پلانە، هەوڵئەدەن سوریا دابەشبێت بەسەر ناوچە جیاجیاکاندا، یان کانتۆنەکاندا، کە ڕۆژنامەی ئیسرائیل حەیۆم بە ڕێگەیەک بۆ پاراستنی ئاسایش و مافەکانی هەموو نەتەوەکانی سوریا وەسفیکردووە، لەنێویاندا دانیشتوانی دروز و کورد.
لە مانگی کانوونی دووەمی ڕابردوودا، "ماڵپەڕی میدل ئیست ئای" لە زاری سەرچاوە ئەمنیەکانی ناوچەکەوە کە ئاگاداری ئەو پلانە بوون و ڕایگەیاند، ڕووخانی حکومەتی ئەسەد، پلانەکی ئیسرائیلیە، کە لەو کاتەوە هەبووە بۆ دابەشکردنی سوریا بۆ سێ بلۆک، بە مەبەستی پچڕاندنی پەیوەندیەکانی سوریا لەگەڵ ئێران و حزبوڵلایە، بە پوچەڵ کردنەوەی پشتگیریان لە ئەسەد.
پێش ئەو ئاڵوگۆڕانە لە سوریا پێشبێت، ئیسرائیل بەنیازی ئەوە بوو پەیوەندی سەربازی و ستراتیجی لەگەڵ کورد لە باکوری ڕۆژهەڵاتی سوریا و دروزەکان لە باشوور دروست بکات، بەمەش ئەسەد لە دەسەڵاتی دیمەشق لەژێر بودجە و کۆنترۆڵی ئیماراتیدا جێبهێڵێت.
هەروەها ئەمەش یارمەتیدەر دەبوو بۆ سنووردارکردنی کاریگەریەکانی تورکیا لە باکوری ڕۆژئاوای سوریا، کە قەڵایەکی بەهێزی هەیئەی تەحریر شام و ئەو کوتلانەن کە تورکیا پشتیوانیان لێدەکات، بەڵام هێرشی لە ناکاوەکەیان کە بووە هۆی ڕووخانی ئەسەد، ئیتر دەبێت ئیسرائیل بەدوای پلانی ترەوە بێت، هەڵبەتە ئەو جۆرە پلانانەی کە مایەی مەترسی زیاترە بۆ سەر ناسەقامگیری و گۆڕاوی سیاسی لە ناوچەکەدا.
بەرپرسەکی باڵای ئیسرائیلی دەڵێت "ڕۆژئاوا بە ئەنقەست نابینایی هەڵدەبژێرێت و مامەڵە لەگەڵ مەترسیدارترین کەسایەتیەکانی جیهان دەکەن، هەروەها جیهانی عەرەبی دەوروبەرمان لە هەڕەشەکە تێدەگەن و ڕۆژئاواش ئاگادار دەکەینەوە، بەڵام ڕۆژئاوا ڕەتیدەکاتەوە ببینن و گوێبگرن."
هەروەها ئەو بەرپرسە ئیسرائیلیە، سەبارەت بە ئیدارەی نوێی سوریا ئەوەش دەڵێت کە "هیچ کەسێک ناتوانێت گەرەنتی ئەوە بکات کە لە کۆتایدا دژی ئیسرائیل نەوەستنەوە، چونکە ئەوانە کەسانێکی زۆر مەترسیدارن، بەتایبەتی ئەوە حاشا هەڵنەگرە کە ئەمریکا پێشتر "پاداشتێکی ١٠ ملیۆن دۆلاری بۆ سەری ئەحمەد شەرع دیاری کردبوو، ئێستاش چاوپۆشی لێدەکات.
دۆخی سوریا و پلانەکانی ئیسرائیل و دەورودەخالەتی تورکیا و باڵادەستی ئەمریکا، بەجیا لەوەی ئاسۆیەکی ڕۆشن ناخاتە بەرچاو کە بەم نزیکانە ناوچەکە ناسەقامگیری سیاسی تێپەڕێنێت، لە هەمان کاتدا پێشبینی دۆخێکی خراپ و ئەگەری هەڵگیرسانی شەڕی ناوخۆی

سوریا و شەڕی ناوچەیی، مەترسی زیاتر دەخاتە بەردەم چارەنوسی ژیان و گوزەرانی دانیشتوانی ناوچەکەوە، کە لە بەرژەوەندی هێزە کوردیەکان نابێت گەر بگلێنە ناو یاری ئەو ململانێ و شەڕانەوە، بەتایبەتی گەر بکەونە ژێر کاریگەری پلانەکانی ئیسرائیلەوە.

ئاگربەستی غەززەو ئایندەی خەڵکی فەلەستین.. نوری بەشیر

دوای ١٥ مانگ لە کۆمەڵکوژی، ئاگربەستی غەززە بەپێی ڕێکەوتنی نێوان حکومەتی ئیسرائیل و حەماس لە ١٩ی جەنیوەریدا چووە بواری جێبەجێکردنەوە کە بە سێ قۆناغ دەستنیشانکراوە. لە قۆناغی یەکەمدا تا ئێستا دوو وەجبە ئاڵوگۆڕی دیلەکان دەستی پێکردووەو بەدوایدا قۆناغەکانی دووەم و سێهەم دێت، لەکاتێکدا ئەوە ڕوون نیە لەو دەوریەدا چی دێتەپێشەوە لەپەیوەندی و کێشەی نێوان ئەو دوولایەنەدا، هەرئەو کوشتارەی لەم ڕۆژانەدا حکومەتی ناتانیاهۆ لە جەنین ئەنجامی داو نازانرێ لەداهاتودا چیتر ڕوودەدات.
هەواڵی ئەم ئاگربەستە لەڕۆژی ١٥ی جەنیوەریەوە خەڵکی فەلەستینی لەگەڵ خۆشحاڵیەکی زۆرەوە ڕووبەڕوو کردەوە، هاوکات ریزی ملیۆنی ئینسانی ئازادیخواز و مرۆڤدۆستیش لەدنیادا لەپاڵ ئەم خۆشیەی خەڵکی فەلەستیندا راوەستاون.
ئامارەکانی کوشتارو کاولکاری غەززە لەدوای ئاگربەستی غەززە، لەلایەن نەتەوە یەکگرتووەکان و وەزارەتی تەندروستی غەززەوە زیاتر لەوەی تا ئێستا بەیانکراوە ئاشکرا دەکات. بەپێی ئەو ئامارە ژمارەی کوژراوەکان لە کەرتی غەززە زیاتر لە ٦٦ هەزار کەسە، واتە بەجیا لەو ٤٧ هەزار و ٢٨٣ کوژراوەی کە پێشتر راگەیەنرابوو، زیاتر لە دە هەزار کەس لەژێر بینا روخاوەکاندان و تائێستاش تیمەکانی ئەمبولانس و بەرگری شارستانی نەیانتوانیوە دەستیان پێیان بگات. هەروەها ژمارەی بریندارەکان بە ١١٢ هەزار کەس بەرزبووەتەوە. ڕێژەی کاولکاری غەززە بە زیاتر لەسەدا نەوەد دادەنرێت. لەنێویاندا زیاتر لە سەدا هەشتا لە قوتابخانەو نەخۆشخانە کاول بوون. ئاوارەی غەززە بە یەک ملیۆن و نۆسەد هەزار کەس خەمڵێنراوە، واتە لەسەدا نەوەدی دانیشتوانی غەززە.

بەم هۆیەوەیە دەربڕینی خۆشی و شادی بەبۆنەی ئاگربەستەوە، ئەگەرچی ئایندەیەکی رۆشن لەبەردەم خەڵکی غەززەو فەلەستیندا بەگشتی دیار نییە، بەڵام لەئێستادا بەمانای وەستانی کۆمەڵکوژییەکە بەسەرسەری خەڵکی غەززەوە. ئاگربەست مانای وەستانی هەموو ڕێژەی برسێتی و مردن و کاولکاری و ئاوارەیی دێت، بۆیە بۆ خەڵکی فەلەستین و جیهانیش وەستانی یەک چرکە تۆپباران و کاولکاری و کوشتن، شایستەی شادی و دڵخۆشیە.

ئەگەرچی زۆر لایەن و حکومەت بەپێی بەرژەوەندی خۆیان، ئەم ئاگربەستە بە وەستانی جەنگ ناودەبەن و هەریەکەیان بە سەرکەوتنی حکومەتی ئیسرائیل و ئەمریکا یاخود حەماس ناوزەدی دەکەن و بەپێی جەوڵەی خۆیان لەپاڵ ئەو دوو لایەنەدا، خۆیان وەکو بەشێك لە بەرەی سەرکەوتوو هەژمار دەکەن و پڕوپاگەندەی بۆ دەکەن، بەڵام سەرەتا دەبێت ئەوە روون بێت کە ئاگربەستی غەززە بەمانای وەستانی جەنگی ئیسرائیل بەدژی خەڵکی غەززە و فەلەستین نایەت، کە ئەمە پرسێکی ئاڵۆزترەو کاری گەورەتری دەوێت. هەروەها ئەم ئاگربەستە دەکرا زوتریش ئەنجام بدرایە و گیانی دەیان هەزار کەس بپارێزرایە و رێگای لەو هەموو کاولکاریە بگرتایە، بەڵام ملهوڕی و جڵەوپچڕاندانی حکومەتی ڕاستڕەوی ئیسرائیل دەرگای لەبەردەم ئەم فرسەتە داخست! لەکۆتاییدا بەپێی هەلومەرجەکی ناوخۆیی ئیسرائیل و فەلەستین و ناوچەکەو جیهان دەستی بە براوە و ئیسرائیل ناچار بە قبوڵکردنی بووە، کە زەرورە زەمینەکانی روونبکرێتەوە.

یەکەمین شتێک لەدەستبردن بە ئاگربەست، کەوتنە ژێر فشارێکی زۆری حکومەتی ئەسرائیلە لەلایەک و ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی بوو لەلایەکی دیکەوە، کە جیهانی شارستانی لە ریزی ملیۆنی خەڵکی ئازادیخواز، مرۆڤدۆست، یەکێتیە کرێکاریەکان، حزبە چەپ و کۆمۆنیستەکان لەئاستی دنیادا، نەک بەدژی کۆمەڵکوژی ناتانیاهەو حکومەتەکەی وەستانەوە، بەڵکو یەخەی حکومەتەکانی هاوپەیمانی ئیسرائیلیان گرت، وە هەرجارە بەڕیزی سەدان هەزاری و ملیۆنی لەئاستی جیهاندا دەرژانە سەر شەقامەکانی؛ ئەمریکا، بەریتانیا، فەرەنسا، ئەڵمانیا و زۆرێک لە وڵاتانی دنیا، و سەران و حکومەتی ئەم وڵاتانەیان بەهاوبەش دەزانی لەو کۆمەڵکوژیەدا، تا ناڕەزایەتیەکان گەیشتە ئەوەی لە ناو دەزگاکانی خۆیاندا لەوانە؛ لەناو رێکخراوەکانی نەتەوە یەکگرتوەکانەوە لە ‘ دادگای تاوانی نێودەوڵەتی’ یەوە بڕیاری دەستگیرکردن و دادگایکردنی بە بنیامین ناتانیاهۆ و یائەڤ گالانت وەزیری بەرگریی پێشووی ئیسرائیل دەرکرا.

هەروەها رووبەڕووبوونەوەی ناتانیاهۆ لەگەڵ دووجۆر ناڕەزایەتی لەناوخۆی ئیسرائیلدا؛ لەلایەک ناڕەزایەتی خەڵکی ئازادیخوازو چەپی

ئیسرائیل و خێزانی بارمتەکان، لەلایەکی ترەوە کێشەی ناوخۆی حکومەتی ئیسرائیل و دژایەتیکردنی ناتانیاهۆ.
لەلایەکی ترەوە ئەگەرچی ناتانیاهۆ بەهەندێ لە بەرنامەکانی خۆی گەیشت بەئەوەی درێژە بە دەسەڵاتەکەی بدات ئەویش لە؛ لاوازکردنی حەماس بەکوشتنی بەشێك لە سەرکردە و ئەندامەکانی و پاشەکشەپێکردن و لاوازکردنی ئەو هێزانەی لەپاڵ حەماسدا وەستابوون، لەوانە؛ حزبوڵای لوبنان و کوشتنی سەرکردەکانی و کەوتنی بەشار ئەسەد و لاوازبونی دەوری ئێران لە لوبنان و سوریا وەکو دوو وڵاتی دراوسێی ئیسرائیل کە بووبوە پێگەی هێزەکانی دژ بە ئیسرائیل و تەنانەت داگیرکردنی بەشێك لەسوریا و لوبنان بەناوی پاراستنی ئاسایشی ئیسرائیلەوە، بەڵام نەیتوانی حەماس لەناو ببات و هەموو بارمتەکان بگەڕێتەوە کە دوو ئامانجی هێرشەکەی ئیسرائیل بوو بەسەر غەززە و کەمەڵکوژی هاوڵاتیانی غەززە بوو!
هاوکات بە ئەمریکاو هاوپەیمانەکانی لەناوچەکەدا بەتایبەت بەدوای هەلومەرجی سوریادا، ئیتر نەخشەیەک کە ئەمانە هەیانە بەناوی نەخشەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستەوە، پێویست بە هەلومەرجێکی ئارام دەکات بە خستنەگەڕی سەرمایەو بازرگانی و بازاڕەکانیان، بەیە ئیتر بازاڕی جەنگی ئیسرائیل بەدژی خەڵکی فەلەستین بەوشێوەیە ناتوانێت بەشێوەی کەمەڵکوژی بەردەوام بێت.
هەربۆیە ئەگەر سەرکەوتنێک بۆ ناتانیاهۆو حکومەتەکەی و ئەمریکاو ڕۆژئاوا تۆماربکرێت، سەرکەوتنیانە لە کەمەڵکوژی خەڵکی مەدەنی و کاولکاری ماڵ و قوتابخانەو نەخۆشخانەکاندا لەم سەدەی بیست و یەکەدا کە هاوتوهاواری دنیای دیموکراسی بۆرژوازی و حزب و حکومەتەکانی سەرمایەداری و سەرکردەکانی وەک؛ ترەمپ، ستارمەر، پۆتین،... خەڵکی دنیایان سەرقاڵ کردوە، ناوەڕۆکی بەش و گاڵتەجاڕی دیموکراسیەکەیان لای خەڵکی ئازادیخوازی جیهانی ریسواتر بووە.
حەماسیش بەهەمانشێوەی ئیسرائیل سەرکەوتوی شکستخواردووەکانە، دەبێت بە کەمەڵکوژیەک و وێرانکاریەك کە لەغەززە روویدا کام سەرکەوتنی تۆمارکردبێت، جگە لەوەی ئیسرائیل ئاگربەستی لەگەڵدا کردوە!؟ ئەگەرچی ئەمە جۆرێك داننانی ئیسرائیلە بەتوانای مانەوەی حەماس وەکو هێزێکی سەربازی، بەڵام بە بەراورد بەو وێرانکاری و جینۆسایدەی لە غەززە ڕویدا، تەنانەت بە بەراورد بە دەسەڵاتی پێشووی حەماس لە غەززە، تەنها دڵخۆشکردنە بەوەی کە ماونەتەوە و هیچی دیکە! بەڵام دیارە بۆ حەماس وەکو هێزێکی ئیسلامی بۆرژوازی، کە بەرژەوەندیەکانی خۆی لەسەروو ژیان و گوزەران و سەلامەتی وئایندەی خەڵکی فەلەستینەوە دەبینێ، مانەوەی خۆی بە قیمەتی کاولبوون و کوشتاری دەیان هەزار هاوڵاتی مەدەنی وەکو سەرکەوتن و

بردنەوە هەژمار دەکات!
بێگومان ئایندەی خەڵکی فەلەستین، بە غەززەو جەنینیشەوە کە ئێستا لەژێر ئاگری جەنگی ئیسرائیلدایە، بەستراوە بە چارەسەری کێشەی فەلەستینەوە، بە دووبارەنەبوونەوەی کۆمەڵکوژی ١٥ مانگی رابردوو و دەیان ساڵەی پێشتریش، ئەویش بەچارەسەری یەکجاری ئەم کێشەیەو دامەزراندن و بەڕەسمیەت ناسینی دەوڵەتی فەلەستین لەپاڵ دەوڵەتی ئیسرائیلدا، ئەمەش کاری نەک تەنها خەڵکی فەلەستین، بەڵکو ئەو ریزی ملیۆنیەی خەڵکی ئازادیخوازی دنیایە کە زیاتر لە ساڵێکە لەپاڵ خەڵک فەلەستیندا وەستاون و بەدژی کۆمەڵکوژی ئیسرائیل و پشتیوانی بێدرێغی ئەمریکاو وڵاتانی رۆژئاوا لە ئیسرائیل وەستاونەتەوە.

٢٤ی جەنیوەری ٢٠٢٥

بەلەمەکە خەیاڵ.. شیعر/کاوە عوسمان عومەر

(١)
شەپۆل ئەدات
ئەو هەورانەی بە خوێنی چاوی
ووڵات ئەرخەوانین
(٢)
بەلەمەکە خەیاڵ
تا کەنارێک،
هێندەی نیگایەکت
لە نیشتمان دوور
(٣)
بە فڵچەی ڕۆح
کێشام
شەوێت،
لە گەلەری خەوێکا ، دوور
دوورتر

لە وون بوون و ئاوارەبوون..و..
نامۆبوون
(٤)
باهۆزی کات
کڵاوی لەسەر تەمەن برد
پیاوێک لە دوورەوە
بێهودانە
بەدوایدا ڕائەکات
(٥)
چیاکان، بە باڵی
پەپولە دۆزەخیەکانەوە لکان
مەلێک نیشتمانی
بە باڵەکانیا برد،
نیگایەک
تا چاو بڕ کات
پڕە لەفرمێسکی تەنیایی تۆ
(٦)
پەیماندایتێ
لە چنگما
چەپکێ ڕوناکیت
پێببەخشم،
شەو هات و ڕۆژ ڕۆیشت
ڕوناکیەکانی ڕۆح
کوژانەوە
چنگی حەزیش..
بوە سوتوو
(٧)
کانیەک پڕە لە بەهار
بەڵام هەر زۆر دەمێکە
ووشک بوو
ئافرەتێک تەرمی مانگی پێیە
دارستانە درەوشاوەکان
یەک بە دوای یەک ئەگەڕێ
شوێنێ شک نابات
تەرمی بێگەرد و کریستاڵی مانگ
وەک دڵ من و تۆی
تیابنێژێ

(٨)
لـە بـەردەڵا نی وەرزەکا نا
خۆشم ویستی
لـە قامیشەڵا نی
ووشەکا نی شیعرا
سەرخۆش ئ□ بووم
خەوم لـێئەکەوت
تا کەشتی پەمەیی زەرد□ پەڕ
تێنـەپە□ یا یە
لـە خەوخۆشی تۆ
بـەخ□ بـەر نەئەها تم
(٩)
هەمیشە دڵم لای زەریا یە
ئەویش چەند بـە میهر□ با نی
بـە پەنجەی شەپۆلـەکا نی
پێڵوی وشەکا نم
دا ئەخات
(١٠)
بـەردو مەرجا نی ژێر ئۆقیا نوسە
ئەو هەنا سا نەی نەما ندرکا ند
(١١)
پا یز ئەم ئێوارە
ئا □تونیەش
بـە داسەوە
لاسقە ناسکەکا نی
ئەو گوڵە گەنما نەی
بیرەوەریە بیرنەچوەکان
ئ□ بـڕێت

پەروەردەکرد□نـــی منـــداڵان لـە

سایەی تەکنەلۆژیادا.. رەزا شوان

مەبەست لە پەروەردە. وەک ئەوەی کە پەروەردەکاران پێناسەی دەکەن، شێوازێکی ئایدیاڵە بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ سروشتی مرۆڤ و ئاراستەکردنی راستەوخۆ بە وشە و ناڕاستەوخۆ بە کرداری نموونەیی. بەپێی رێبازێکی تایبەت و ئامرازێکی تایبەت بە هێنانەدی گۆڕانکارییەک لە مرۆڤدا بە باشتر. بە واتایەکی تر پەروەردە پەیوەندی بە ئامادەکردنی مرۆڤەوە هەیە، بە شێوەیەک کە هەموو لایەنەکانی ژیانی رۆحی و دەروونی و جەستەیی و ژیانی ئەمڕۆ و داهاتووی دەگرێتەوە.
پەروەردەکردنی منداڵان هونەر و زانستە، پێویستی بە شێوازێکی راست و دروست و هاوسەنگ هەیە، کارێکی ئاسان نییە. شارەزایی و هۆشیاری و ماندووبوونی دەوێت. پەروەردەکردنی منداڵان، پیرۆزترین ئەرکە. بەرپرسیارێتییەکی زۆر هەستیار و چارەنووسسازە. چونکە داهاتووی هەر گەل و نیشتمانێک، لە دەستی منداڵانی ئەمڕۆیان دایە. کەواتە گرنگیدان بە منداڵانی ئەمڕۆ، گرنگیدانە بە داهاتوو. هێنانەدی داهاتوویەکی گەشتر و شیاوتریش، لە سایەی پەروەردەکردنی دروستی منداڵانی ئەمڕۆدا دێتە. چونکە منداڵانی ئەمڕۆن، کە کاروباری داهاتوو بەڕێوەدەبەن.

(ئەفلاتوون) دەڵێت:"هونەرێکی تر بوونی نییە، کە لە پەروەردە بەرزتر و پیرۆزتربێت". (جۆن دێوی) یش دەڵێت:"منداڵ ئەو خۆرەیە، کە هەموو دەزگا پەروەردەییەکان بە دەوریدا دەسۆڕێنەوە".

پەروەردەکردنی منداڵان، لە جیهانی ئەمڕۆی مۆدێرندا، کە سەردەمی شۆڕشی تەکنەلۆژیا و گۆڕانکاری و داهێنانی زیرەکیی دەستکردا. سەردەمی گڵۆبالیزم و کرانەوەیە. جیهان بووە بە گوندێکی بچووک. سنوور و سانسۆر لەسەر کولتوور و گواستنەوەی زانیارییەکان نییە. هۆکارەکانی پەیوەندیکرد و وەرگرتن و گەیاندن، زۆر ئاسان بوونە. سەردەمی داهێنانی ئامێری نوێ و شتی سەیر و سەمەرەیە. گۆڕان و پێشکەوتن هەموو بوارەکانی گرتووەتەوە، بە بواری پەروەردەی منداڵانیشەوە. بۆیە پەروەردەی نوێی منداڵان، جیاوازە لەگەڵ پەروەردەکردنی سەردەمەکانی پێشتردا.

نەوەی ئەمڕۆ نەوەی تەلەفزیۆنی ڕەنگاوڕەنگ و ئینتەرنێت و ئایپاد و ئایفۆنی زیرەک و یارییە ئەلیکترۆنییەکان و گۆڤاری ڕەنگاوڕەنگی منداڵان و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و فەیسبووک و بە دەیان ئامێر و شتی سەیر و سەمەرەی ترن. بمانەوێت و نەمانەوێت، ئەم ئامێرانە بوونەتە پێویستی هەموو ماڵێک و هەموو کەسێک. بوونە بە پێویستییەکی پێویست لە ژیانی ڕۆژانەماندا. گەورە و بچووکمانی سەرقاڵ و ئالوودە کردوون. بۆیە
ناتوانین ڕێگری لە منداڵەکانمان بکەین، لە بەکارهێنانی ئەم ئامێرانە. قەدەغەکردنی منداڵان لە بەکارهێنانی داهێنراوە نوێیەکانی تەکنەلۆژیا، دەبێتە هۆی بۆشاییەک لەنێوان منداڵان و سەردەمی نوێدا. زاناکان و پەروەردەکاران پێیانوایە، نابێت منداڵان بە یەکجاری لە ئامێرە ئەلیکترۆنییەکان داببڕێن.
لە ئەمڕۆدا فێرکردن و پەروەردەی قوتابخانەیی سوودێکی زۆریان لە بەکارهێنانی ئامێرە ئەلیکترۆنییەکان وەرگرتوون و بوونە بە پێویستی قوتابخانەکان و پێویستییەکی گرنگی وانەکان. بە بەشێک لە ژیانی ڕۆژانەی قوتابیان و مامۆستاکان. پرۆسەی خوێندنیان زیاتر بەرەو پێشەوە بردوون.
وشەی (تەکنەلۆژیا) وشەیەکی یۆنانییە، وشەیەکی لێکدراوە، لە دوو بڕگە پێکهاتووە. بڕگەی یەکەم (تەکنە) بە واتای هونەر یا زیرەکی یا چالاکی دێت. بڕگەی دووەم (لۆگیا) واتە زانت یا لێکۆڵینەوە دێت. هەردوو بڕگەکە بەیەکەوە، بە مانای دەربڕینی زانستی یان جێبەجێکردنی زانستی دێت.
ڕاستە کە ئامێرەکانی تەکنەلۆژیا چەکێکی دوو لوولەن، سوودیان هەیە و زیانیشیان هەیە، لایەنی ئەرێنی و نەرێنیشیان هەیە. بەڵام سوودەکانیان زۆرترن لە زیانەکانیان. ئامێرە تەکنەلۆژییەکانیش، گیانلەبەرن نین، کە لە گیانلەبەرێکەوە لەدایک بووبن. هەر هەموویان زادەی ئەندێشەی داهێنراو و دروستکراوی دەستی مرۆڤن، لەلایەن مرۆڤیشەوە بەرنامەڕێژ کراون. جڵەو و کلیل و کۆنترۆڵەکانیشیان، هەر لە دەستی مرۆڤ دایە. زیانەکانیان لە ئەنجامی بە خراپی بەکارهێنانیان دایە. ڕەنگە لە سەرەتاوە منداڵان زیانەکانیان نەزانن. بەبێ تاوانی بەکاریان بهێنن.
بۆیە گۆڕانکاری لە پرۆگرامەکان و لە ڕێبازی فێرکرن و خوێندن کراوە. شێوازی پەروەردەکردنی نەوەی منداڵانیش، بەپێی پێداویستییەکانی منداڵانی ئەم سەردەمە گۆڕاوە. تا گونجاوبێت لەگەڵ خەون و هیوا و لەگەڵ پێداویستییەکانی ئەمڕۆیاندا. تا منداڵان بتوانن لەگەڵ ڕەوتی تازەگەری و

پێشکەوتنەکاندا دەربڕن. بێگومان پەروەردەکردنی نوێ، ئەقڵییەتێکی نوێ و تێگەیشتن و شارەزایی و هۆشیاری دەوێت.
(گۆستاف لۆبۆن) دەڵێت: "بەلای نەتەوەوە، هەڵبژاردنی ڕێبازەکانی پەروەردە، لە پێشترە لە هەڵبژاردنی پێکهاتەی حکوومەت".
پەروەردەکردنی منداڵان، وەک پرۆسەیەک کە زۆر کەس بە گرنگترین شێوەی کارلێکی مرۆڤی دەزانن. بە دەیان ساڵە مشتومڕ لەسەر تیۆر و پراکتیکی پەروەردەکردنی منداڵان کراوە و دەکرێت، لێکۆڵینەوەی زانستیی لەسەری دەکرێت. لەبەر ئەوەی کە هەموو منداڵێک جیاوازە و پێویستی و بەهرە و کەسایەتیی ناوازەی هەیە، بەڵام پێیەش هیچ فۆرمولەیەکی گشتگیر نییە، کە گەرەنتی سەرکەوتنی پەروەردە بکات.
شێواز و ڕێبازی مۆدێرن لە پەروەردەکردنی منداڵانی تەندروست و دڵخۆش و داهێنەر. بە پلەی یەکەم، ئەرک و بەرپرسیارێتییەکی زۆر گرنگی دایکان و باوکانە. پێویستی بە داڕشتنی پلانی تۆکمە و بە بەرنامەی دروستی پەروەردەیی و بە چاودێری هەیە. لە ڕێگەی پەروەردەکردنی دروست و ئاراستەکردنی ڕاستەوە، تاک دەتوانێت سوود بە نیشتمان و بە نەتەوەکەی بگەیەنێت و ببێت بە پێشەنگ و بەسەرکردەی سەرکەوتوو. پەروەردەکردنی منداڵان، پێویستی بە کەشوهەوایەکی لەبار و ژینگەیەکی هێمن و گونجاو هەیە. پەروەردەیەک لەسەر بنەمای، خۆشەویستی و ڕێزگرتن و ئازادی.
دایکان و باوکان و چاودێران، وەک مامۆستای یەکەم و نموونە و سەرمەشقی سەرەتای منداڵان، ڕۆڵێکی گرنگ و کاریگەریان لە پەروەردەکردن و لە دروستکردنی کەسایەتیی و لە داڕشتنی بەها و لێهاتووەکانیان هەیە. چونکە منداڵان لەم تەمەنەدا کاریگەرییەکی زۆری ژینگەیان لەسەرە. ڕۆشنبری و زانیاری خێزانیش، ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت، ئەوان باشتر لە شێواز و ڕێبازی پەروەردەکردنی منداڵان تێدەگەن.
دیارترین سوودەکانی پەروەردەی منداڵان لە سەردەمی تەکنەلۆژیادا:
١ـ فێربوونی کارامەیی نوێ: منداڵان دەتوانن لە ڕێگەی تەکنەلۆژیاوە، فێری کارامەیی نوێ ببن، وەک: کۆمپیوتەر، ئینتەرنێت، ئایپاد، ئایفۆن، بەرنامەسازی و داهێنان.
٢ـ گەیشتن بە زانیاری: تەکنەلۆژیا بڕێک زانیاری پەروەردەیی بە منداڵان دابین دەکات. لە ئەمڕۆدا ئامێرە تەکنەلۆژیاییەکان، گرنگترین سەرچاوەی زانیارین.
٣ـ پەیوەندی لەگەڵ کەسانی تر: منداڵان لە ڕێگەی تەکنەلۆژیاوە، دەتوانن پەیوەندی هاوڕێتی لە هەموو جیهاندا

دروست بکەن. بە ئاسانی پەیوەندی بە یەکترییەوە بکەن.
٤ـ گوزارشتکردن لە خۆیان: تەکنەلۆژیا ڕێگەی نوێ بە منداڵان دابین دەکات، بە گوزارشتکردن لە خۆیان و لە بەهرە و لە داهێنانەکانیان. کنجکاوییان بخەنەڕوو.
٥ـ بەرزکردنەوەی ئاستی فێربوون: دەتوانرێت بە بەرزکردنەوەی ئاستی فێربوون، ئامێرە تەکنەلۆژیاییەکان بەکاربهێنرێن. فێربوون سەرنجڕاکێشتر و کاریگەرتر دەکەن.
٦ـ فێربوونی زمانی تر: زۆر لە منداڵانی خوازیاری فێربوونی زمانی تر، لەڕێگەی تەکنەلۆژیاوە، زیاتر لە زمانێکی جیهانی فێربوونە. بە تایبەتیش زمانی ئینگلیزی. سوودیشیان لە کولتوور و لە پێشکەوتنی گەلانی پێشکەوتوو وەردەگرتوون.
چەند ڕێنماییەکی گرنگ و بەسوود بۆ دایکان و باوکان:

دایکان و باوکانی بەڕێز، دەزانین کە بەشێکی زۆرتان نیگەرانن، لە مەترسی و لە زیانەکانی، پەروەردکردنی منداڵەکانتان لە سایەی تەکنەلۆژیا (ئامێرە ئەلیکترۆنییەکان) لێرەدا چەند ئامۆژگاری و چەند ڕێنماییەکی بەسوود دەخەینەڕوو، بۆ چاودێری و کۆنترۆڵکردن و پاراستنی منداڵەکانتان لە زیانەکانی بە خراپ بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا:

١ـ لەگەڵ منداڵەکانتاندا باسی تەکنەلۆژیا بکەن: لەگەڵ منداڵەکانتاندا گفتوگۆ بکەن و باسی سوودەکان و زیانەکانی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا بکەن، یارمەتییان بدەن بە بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە، لەسەر ئەو زانیاریانەی لە ئینتەرنێتدا دەیاندۆزنەوە.
٢ـ بەکارهێنانی کۆنترۆڵی دایک و باوک: بە سنووردارکردنی ئەو ناوەڕۆکانەی، کە منداڵەکانتان، دەتوانن بە شێوەی ئۆنلاین (ئینتەرنێت) دەستیان پێیان بگات.
٣ـ لە جیهانی دیجیتاڵدا ئامادەبن: بزانن منداڵەکانتان چ ئەپ و ماڵپەڕێک بەکاردەهێنن.
٤ـ ئارامگربن: لەوانەیە ماوەیەک بخایەنێت، تا منداڵەکانتان فێری ئەوە ببن، چۆن بە شێوەیەکی ئەرێنی و دروست و بەرپرسیارانە، ئامێرە تەکنەلۆژییەکان بەکاردەهێنن.
٥ـ دانانی ئامانج: پێش ئەوەی هەر تەکنەلۆژیایەک، بخەنە ناو ژیانی منداڵەکانتانەوە، گرنگە ئامانجەکانی روونبن. کاتێک کە ئامانجەکانتان دیاریکراوبن، دەتوانن تەکنەلۆژیای گونجاو هەڵبژێرن و پلان دابنێن، بۆ بەکارهێنانی

کاریگەرانە.
٦ـ بە هێواشی دەست پێبکەن: پێویست ناکات لە ماوەیەکی کەمدا، منداڵەکانتان بە تەکنەلۆژیای زۆر سەرقاڵ بکەن. هەنگاو بە هەنگاو لە ئاسانەوە فێریان بکەن.
٧ـ هەڵبژاردنی ئەپلیکەیشن و پرۆگرامە گونجاوەکان: هەموو ئەپلیکەیشنێک و پرۆگرامێک بۆ منداڵان گونجاو نین. دڵنیابن لە هەڵبژاردنی ئەو ئەپ و پرۆگرامانەی کە پەروەردەیی و خۆشن و لەگەڵ تەمەن و پێداویستییەکانی منداڵەکانتان دەگونجێن.
٨ـ دانانی یاسا: گرنگە یاسای روون بۆ بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا لە ماڵەوە دابنرێت. ئەو کاتانە بۆ منداڵەکانتان دیاری بکەن، کە رێگە پێدراون بۆ بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا. لەگەڵ ناوەڕۆکەکان بە سەیرکردنی ئەو سایتانەی کە رێگەیان پێدراوە کە پەیوەندیان پێوە بکەن. واتە جڵەوی کاتی بەکارهێنان و کۆتایی کاتەکان، لە دەستی خۆتاندا بێت.
٩ـ نموونەیەکی باشبن: لە بەکارهێنانی تەکنەلۆژیادا، ببن بە نموونە و سەرمەشق بۆ منداڵەکانتان، چونکە منداڵەکانتان زیاتر سەیری کارەکانتان دەکەن و کەمتر گوێ لە قسەکانتان دەگرن. ئەگەر ئێوە پابەندبن بەکاتەوە، ئەوانیش چاو لە ئێوە دەکەن.
١٠ـ هاندانی چالاکییە جێگرەوەکان: گرنگە کە منداڵەکانتان هانبدەن بۆ بەشداریکردن لە چالاکییە جەستەیی و کۆمەڵایەتی و داهێنەرەکاندا، دوور لە شاشەوە. یا بۆ ماوەیەک پەرتووک و گۆڤار بخوێننەوە، وێنە بکێشن، یاری و وەرش لەگەڵ هاوڕێکانیاندا بکەن.
١١ـ لەبیرتان بێت کە ئێوە تەنیا نین: شەرم مەکەن لە داواکردنی یارمەتی لە مامۆستا و راوێژکار یان هەر کەسێکی تری خاوەن ئەزموون کە بتوانێت ئامۆژگاری و رێنماییتان بداتێ لەسەر چۆنیەتی پەروەردەکردنی منداڵەکانتان، لە سەردەمی تەکنەلۆژیادا.

هەندێک لە زیانەکانی ئالوودەبوون لە بەکارێنانی تەکنەلۆژیا:
خووگرتن و زیادەڕۆیی و بە خراپی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیا لەلایەن منداڵانەوە:
١ـ مەترسیی ئالوودەبوون بە تەکنەلۆژیا: ئالوودەبوونی منداڵان بە تەکنەلۆژیا، وەک سەیرکردنی شاشەکان بۆ ماوەیەکی زۆر، کاریگەرییەکی خراپیان لەسەر تەندروستی جەستەیی و دەروونی منداڵان دەبێت. بە تایبەتیش لەسەر مێشک و چاویان.
٢ـ کەمبوونەوەی چالاکییە جەستەییەکان: بەسەربردنی کاتێکی زۆر بە سەیرکردنی دەزگا ئەلیکترۆنییەکان. دەبێتە هۆی کەمبوونەوەی

چالاکییە جەستەییەکانی منداڵان. ڕەنگە ببێتە هۆی قەڵەوە و کەم جووڵەیی و دابڕان لە پەیوەستی یاری.
٣- بەرکەوتن بە ناوەڕۆکی نەشیاو: لەوانەیە منداڵان بە بەکارهێنانی ئۆنلاین، ڕووبەڕووی ناوەڕۆکی خراپ و نەشیاو ببنەوە. وەک: توندوتیژی یان پۆرنۆگرافی (هەوەسبازیی سێکسی) ببنەوە. کاریگەریی خراپیان لەسەر گەشەکردنیان دەبێت.
٤- لەدەستدانی پەیوەندیکردنی کۆمەڵایەتی: زۆر پشتبەستن بە تەکنەلۆژیا دەبێتە هۆی گۆشەگیری و لەدەستدانی توانای پەیوەندیی کۆمەڵایەتی لە منداڵان. ڕەنگە ئەمەش ببێتە هۆی ئەوەی پەیوەندییان لەگەڵ هاوڕێکانیان و کەسانی دیکەدا لاواز بکات.
٥- مووبەکردنی ئەلیکترۆنی: دەکرێت منداڵان لە ڕێگەی سۆشیال میدیاوە، ڕووبەڕووی مووبەکردن (التنمر) و توندوتیژی و گێچەڵی سەر ئەلیکترۆنی ببنەوە، ڕەنگە کاریگەریی خراپیان لەسەر دەروونیان هەبێت.
پرۆسەی پەروەردەکردنی منداڵان، لە شەو و ڕۆژێکدا نایەتەدی. لەدایکبوونەوە دەست پێدەکات، تا تەمەنی گەورەبوون و متمانە بەخۆبوون و پشتبەستن بە تواناکانی خۆیان بەردەوام دەبێت. پەروەردەکردنی منداڵان بە شێوەیەکی دروست، کۆمەڵێک بنەما و شێواز و ڕێباز لەخۆدەگرێت. دەتوانرێت ئەم پرەنسیپ و شێوازانە، لە ڕێگەی پەرتووک و گۆڤار و ئەدەبیاتی منداڵان و هونەری منداڵان و فێربوونی تەکنەلۆژیا و وەرزش و خوێندنی قوتابخانە و سیمینار،… هتد. فێری منداڵان بکرێن. ژینگەیەکی لەبار و شێوازێکی مۆدێرن لە پەروەردەکردنی منداڵان، کە لەسەر بنەمای، خۆشەویستی و ڕێز و لێکتێگەیشتن و دیالۆگ بنیات نراوە.
گەر بە دروستی تەکنەلۆژیای سەردەم بقۆزرێتەوە، دەرفەتی ناوازە بە پەروەردەکرنی منداڵان دەبەخشێت. کە لە بەردەستی نەوەکانی پێشوودا نەبوون. بە شێوەیەکی داهێنەرانەش پەرە بە تواناکانیان و بە فراوانکردنی ڕۆشنبیری و هۆشیارییان دەدات. هەموو ئەو پێشکەوتنانەی کە هاتوونەتەدی و بێنەدی لە سایەی داهێنانی تەکنەلۆژیادا هاتوونەتەدی و دێنەدی. هەردەم پێچکەی ڕەوڕەوەی ژیان و داهێنان و پێشکەوتن بە پێشەوە دەسووڕێتەوە و ناوەستێت. ئەوەی ئەمڕۆ خەیاڵە.. لە بەیانیدا کردارە.

(*) بۆ نووسینی ئەم بابەتە سوودم لە چەندین سایتی ئینگلیزی و عەرەبی وەرگرتووە.